

ד. טחול הבהמה, דינו כשאר הבשר, אלא שקודם השרייה והמליחה, צריך להסיר ממנו את הקרום שעליו שהוא אסור משום חלב, וגם צריך לנקר אותו מן הגידים אשר בו. כיצד הוא עושה? נוטל ראש הגיד ומושך אותו ונמשכין עמו שלשה חוטים. וצריך להזהר ששום חוט לא יקרע. שאם נקרע וחלק ממנו נשאר בפנים – צריך לשרש אחריו בסכין. (סי' עד וסי' סד סעיפים י יא טז. בדיעבד, מלח הטחול ללא הסרת הקרום, הטחול אסור. ואם מלחו עם שאר הבשר – ע' שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א לב).

דף קיד

'כיון דעל אכילה לא לקי אבישול נמי לא לקי' – אעפ"י שבכל מקום מקישים לחומרא ולא לקולא – כאן עדיף (ללשנא קמא) להקיש לפטור, כדי שלא לסתור את הכלל שבידנו שאין איסור חל על איסור. (ריטב"א).

מבואר בדברי הראשונים שהכלל 'לחומרא מקשינן' (ע' יבמות ח.). מדה היא בתורה, ולא משום ספק לחומרא, שהרי הקשו מדוע לא ילקה משום ההקש – והרי אין מלקות בספק. וכן משמע בתוס' בב"ק ג. (וכ"מ בתוס' להלן קכו. ד"ה תלמוד. וי"ל). וכבר העירו על דברי הפרי"מגדים (בפתיחה הכוללת ח"א) שאין מלקים ועונשים מכה הכלל 'לחומרא מקשינן'. ואפשר לדחוק בדברי הראשונים שהקשו לאסור בלבד ולא להלקות. ע"ע במובא בב"ק ב-ג).

'מיתיבי... הפגול והנותר והטמא שבשולן בחלב – חייב' – אמנם אפשר לומר שמדובר כאן על בישול בלבד, שאין בו אלא איסור אחד, אך מכל מקום קשה על הלשון הראשונה שכיון שפטור על אכילה פטור גם על בישול. (מהרש"א; מהר"ם שיף)

'העצמות והגידים והקרנים והטלפים שבשולן בחלב – פטור' – לא מפורש לא בגמרא ולא בדברי רבותינו המפרשים, טעמו של דין זה, לפטור עצמות וגידים משום בשר-בחלב. אך יש לשמוע מדברי הרמב"ם (מאכלות אסורות טז, ד, יח) וכן מבאור הגר"א (פז סק"כ) טעם הדבר, שדומה איסור בשר-בחלב לדיני נבלה טרפה ובהמה טמאה, שנתמעטו העצמות הגידים וכו' מבגבלתה (ע' לעיל עז). ואעפ"י שבבשר-בחלב לא נאמר לשון 'אכילה' ולא לשון 'בשר', מכל מקום משמע שסוברים שיש למעט עצמות מאיסור בשר-בחלב מאותו הטעם שהתמעטו בשאר האיסורים.

ולפי זה, הוא הדין לעצמות הרכות, אעפ"י שיש אנשים שאוכלים אותן, גם הם נתמעטו, כשם שהן נתמעטו משאר איסורים (ע' רמב"ם אבות הטומאה ג, ו ומגיד-משנה מאכ"א ד, יח).

ויש מקום לבאר טעם אחר; לפי שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו – משמע רק דבר שרגילים לבשלו בשביל ליתן בו טעם, כמו גדי שעיקר הבישול הוא עבורו, והחלב בא ליתן בו טעם. אבל דברים שאין רגילים לבשלם אלא כדי ליתן טעם בדבר אחר, כגון עצמות – אינם בכלל האיסור. ולפי טעם זה יש מקום לחייב בעצמות הרכות, אך גם לטעם זה אפשר שיש לילך אחר רוב האנשים, שמבשלים את העצמות לתת טעם לדבר האחר. וכן נראה עיקר לדינא, כמו שכתב בעל שלחן-גבוה, שאפילו עצמות הרכות – אין איסור לבשלם בחלב מן התורה.

אבל מדרבנן, ודאי אסור לבשל העצמות, בין רכות בין קשות. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד עז. וע"ע שם ביו"ד ח"א לו).

ובתשובת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שהוזכרה שם, ונדפסה ב'מנחת שלמה' סי' ו) נראה שנקט לעיקר דלא כדעת השלחן-גבוה,

אלא יש איסור תורה בכישול עצם רכה שיש בה טעם, עם חלב. ואף אם נאמר שאין בזה איסור נבלה מדאורייתא, זהו משום שנאמר 'מבשרם לא תאכלו', והעצם, אפילו רכה, אינה בכלל 'בשר', אבל לענין בשר-בחלב - חייב. מה שכתב באגרות משה שמדרבנן אסור לבשל עצמות, בין רכות בין קשות - בשו"ת אחיעזר (ח"ג לג, ה) אין נוקט כן, שכתב שדברי הרמב"ם שפטור אבל אסור היינו בעצמות הרכין או שיש בהם מוח, אבל הקשים והיבשים - מותר לכתחילה. ע"ש אודות התר הג'ל'טין).

'מה לאמו שכן נאסרה עמו בשחיטה' - ודאי 'אמו' לאו דוקא אלא הכוונה לכל מין אמו, דהיינו גדי. וכך היא הפירכא: מה למין אמו, שיש בו דבר שנאסר עמו בשחיטה, תאמר בפרה ורחל. (קובץ עניינים)

(ע"ב) 'רבי יהודה אומר: דברים ככתבן, לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה' - התוס' הקשו, לר' יהודה למה לי 'לא תחנם' לאסור מתנת חנם, הלא למדים זאת מ'או מכור לנכרי' - דברים ככתבם, מכירה ולא נתינה. ותרצו, שנצרך ליתן בו 'לאו'.
אכן מדברי הרמב"ם נראה שאין 'לאו' במתנת חנם, שכתב (ע"ז י, ד; זכיה ומתנה ג, יא): אסור ליתן מתנת חנם אבל נותן לגר תושב, שנאמר לגר אשר... תתנה או מכור לנכרי.
ואפשר שלשיטתו מ'לא תחנם' למדנו לפרש שדברים ככתבם. (מהגר"ז נ גולדברג שליט"א)

עוד בענין מתנת חנם לנכרי - ע' במובא בע"ז כ.

'ורבי מאיר אמר לך, האי או להקדים נתינה דגר למכירה דעכו"ם' - ע' תוס'. ויש מפרשים שהכוונה להקדים את כלל הלכות 'נתינה' של גר הכתובות בתורה, שזה כולל גם מכירה לדעת ר' מאיר - ל'מכירה' האמורה בתורה לנכרי, שכולל גם נתינה; כלומר, ודאי אינו חייב להפסיד ממונו, אלא אם בא ליתנו במתנה - יקדים את הגר לעכו"ם, ואם בא למוכרו - גם כן יש לו להעדיף למכור לגר מלעכו"ם. (רבנו פריץ - פסחים, מובא בקהלות יעקב ע"ז י, ב ע"ש).
התוס' (כאן ובע"ז כ) בתוך דבריהם כתבו שהיה מקום לומר שלא ליתן נבלה לגר תושב - כדי שיתגייר. מבוואר שיש לנו ענין בכך. וזה לכאורה להפך מהפשוט בדינו. וכן צריך לעיין בדברי רבי אברהם אבן עזרא שכתב במצות הקהל שמדובר שם על גר-תושב, שיבוא להקהל, אולי יתיהד. וצריך בירור. - הערת הר"ר אופיר נ"י מירושלם).

דף קטו

באורים והערות בפשט

'אמר לו ר' יוחנן: כעורה זו ששנה רבי לא תאכלנו בבשר בחלב הכתוב מדבר...' - אבל לדרשת רב אשי דלעיל לא קשה מדוע לא דרש כרבי - כי רבי דרש ב'אם אינו ענין' (כלומר, שהכתוב המדבר בפסולי המוקדשין, נדרש לענין אחר, לבשר בחלב), ואילו דרשת רב אשי מלא תאכל כל תועבה, דרשה ישירה לבשר-בחלב. אבל ריש לקיש שדרש מן הכתוב בקרבן פסח, שאינו ענין לגופו אלא למקום אחר, קשה מדוע נמנע מלדרוש כרבי מן הכתוב בפסולי המוקדשין. (פורת יוסף).
והר"ן בחידושו (לעיל קיד): כתב הסבר אחר; רב אשי השמיענו בדרשתו שכל מקום שנאמר 'לא תאכלו'

ה-ו. שמואל אמר שחלב או נבלה, כמוהם כשאר כל בשר, (אם משום שכלולים במשמעות גדי, אם משום ריבוי הכתוב. (ערש"י ותוס' שתי גרסאות), אם משום שסובר בעלמא איסור חל על איסור – תלוי בשתי הלשונות בגמרא).

לפי הסבר אחד בגמרא, ר' אמי ור' אסי סוברים שניהם שאין לוקים משום 'בשר בחלב' על אכילת חלב (וה"ה לנבלה, לכאורה) עם חלב – כי אין איסור חל על איסור, אלא שנחלקו אם לוקים על בישולם, (שהרי אין שם איסור נוסף), אם לאו (שלכך הוציא הכתוב לאכילה בלשון בישול – כיון שעל אכילה אינו לוקה, ה"ה לבישול).

להסבר אחר, שניהם סוברים שלוקים על בישול, ונחלקו אם לוקים על אכילה (אם להקיש אכילה לבישול לחייב, אם לאו).

ולחסבר שלישי – לא נחלקו כלל, ולדעת שניהם לוקים על בישול ואין לוקים על אכילה, שאאחז"א. (מהאחרונים דנו בדין מלקות על החלב. ע' שו"ת חת"ס צב; קובץ הערות לב; חזו"א; חדושי הגר"ח על הש"ס, ועוד).

ז. שליל הרי הוא כשאר בשר. (גדי – לרבות את השליל).

ח. שליה בחלב – פטור, (אם משום שאינה אלא פרש בעלמא ואיננה 'בשר'). כן בארו בגמרא את דברי שמואל. ואולם לר' אמי / ר' אסי, הסביר רש"י שיש ללמוד זאת ממייעוט גדי – ולא שליה. ולדעתו אין השליה פרש בעלמא.

בפרי מגדים (ביו"ד פז, ז), מ' ששליה בחלב אסורה מדרבנן, בבישול ובאכילה. והוא הדין לעור. (וכן הבין הלח"מ (מאכ"א ט, ו) מלשון הרמב"ם והרב המגיד. וכן נקט כהנחה פשוטה ב'מנחת שלמה' ו, א, בהערה). ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א לו) פקפק בדבר. וע' חזו"א יב, ג. ולדבריו יש צד לומר לכאורה שאסור מן התורה אלא שאין לוקין. וצ"ע).

ט. דם בחלב – פטור משום בשר בחלב, שהדם אינו בכלל 'גדי', (וגם לא בכלל 'בשר'. עפ"י תוס'). (הלח"מ-משנה (מאכ"א ט, ו) הבין מלשון הרמב"ם והמגיד-משנה שאסור לבשל דם בחלב מדרבנן. ובאג"מ (יו"ד ח"א לו) כתב שאין הדבר ברור).

י. בשר בחלב-זכר – פטור. (בחלב אמו).

יא. בשר בחלב של בהמה טרם לידתה – חייב. (ואעפ"י שעדיין אינה 'אם', כיון שתבוא לכלל 'אם' – אסור).

יב. בשר בחלב-שחוטה – פטור, אבל אסור מדרבנן. (חלב אמו – ולא שחוטה, שמשנשחטה שוב אינה 'אם').

דף קיד

קצח. מה דינו של:

- א. – המבשל בשר במי חלב.
- ב. – המבשל עצמות, גידים, קרנים וטלפים – בחלב.
- ג. – הפגול, הנותר והטמא, שבשלם ואכלם בחלב.
- ד. – המבשל גדי בחלב אחותו / בחלב פרה / בחלב עצמו.

א. המבשל בשר במי חלב – פטור. (אבל אסור מדרבנן. תוס' רמב"ן רשב"א ריטב"א ור"ן. ומבואר בראשונים שאסור בין באכילה בין בבישול. והגרעק"א (יו"ד פזו) תמה על טעם הדבר. וכתב הרא"ם (יראים סג; שיב. וע"ע באשכול ח"ג כא), וכ"ה ברא"ש, שנסיוב החלב, שממנו עושים את הכותה – אסור מן התורה. ואילו מי החלב שפטורים עליהם, הם המים הנשארים שהוציאו מהם את כל האוכל, שאחר עשיית הגבינה, מבשלים הנסיוב, והאוכל צף למעלה ולא נשאר שם אלא מים בעלמא – הם הנקראים מי חלב שאינם אלא מדרבנן. עוד הביא הרא"ש את דברי הרא"ם לאסור את מי החלב אף בפני עצמם, לפי שהם יוצאים מן החי, ואינם בכלל התר החלב שהתירה תורה. וה"ר שמחה חלק על כך).

ב. המבשל עצמות, גידים, קרנים וטלפים בחלב – פטור. (אבל אסור מדרבנן. פוסקים. המבשל עור בחלב – פטור, אבל אסור. (פמ"ג). ובאגרות משה (יו"ד ח"א לו) צדד להתיר, אלא שלמעשה כתב שיש להחמיר כדברי הפמ"ג, (וע"ש ח"ב סוס"י לב), ואולם עורות יבשים שנשלקו, פסק להתירם באכילה עם חלב. וע' באחיזעור (ח"ג ג, ה) שה"ה בעצמות הקשות והיבשות, דינן כעפר בעלמא. עצמות רכות, שיש בהן טעם, ויש אנשים הרגילים באכילתן – נחלקו הפוסקים אם חייבים עליהן מן התורה אם לאו).

ג. הפגול, הנותר והטמא שבשולם בחלב – לתנא הסובר אין איסור חל על איסור – פטור, (ואפילו על הבישול יש צד לומר שפטור, כיון שפטור משום אכילה, ואכילה ובישול הושוו להדדי). ולתנא הסובר איסור חע"א – חייב. ואולם יש גם אפשרות לומר שאפילו אם בעלמא ננקוט אין איסור חל על איסור, הלא לענין בישול אין כאן אלא איסור אחד, וא"כ י"ל שחייב גם על אכילה. (שלא כן הוציא הכתוב אכילה בלשון 'בישול'). וכן י"ל שגזרת הכתוב שכאן איסור חל על איסור (גדי. כן בארו לעיל בדעת שמואל).

ד. המבשל גדי בחלב אחותו, או בחלב פרה, או בחלב עצמו – חייב. (מיתורי הכתוב, שנאמר שלש פעמים לא תבשל גדי בחלב אמו. וערש"י ותוס').

דפים קיד – קטו

קעט. א. לא תאכל כל תועבה – מה ענינו של לאו זה?

ב. דבר שנעבדה בו עבירה, או שנוצר או נגרם ע"י עבירה – האם הוא נאסר באכילה או בהנאה?

א. רב אשי דרש מלא תאכל כל תועבה – כל שתעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל. כלומר, דבר שעשייתו נאסרה והורחקה, כשנעשה, בין באיסור בין שלא באיסור, כגון ע"י נכרי או קטן (רש"י), הרי הוא מרוחק ואסור באכילה. ומכאן שבשר שנתבשל עם חלב אסור. ואף איסורי הנאה בכלל זה – לדעת ר' אבהו שכל מקום שנאמר לשון אזהרת אכילה – אחד אכילה ואחד הנאה במשמע.

(ר' מאיר (בע"ז טו). דרש מכתוב זה שכל איסורי תורה מצטרפים זה עם זה. ולכאורה רב אשי לא דיבר לשיטה זו. ע' חו"א כה, ב.)

החכמים האחרים שדרשו איסור אכילה והנאה בבשר-בחלב ממקומות אחרים – י"א שחולקים על סברת 'כל שתעבתי הרי הוא בבל תאכל'. ויש אומרים שכולם מודים לדבר, אלא שסוברים שאין לוקים על לאו זה, משום לאו שבכללות, ולכן הוצרכו לדרוש ממקומות אחרים, לחיוב מלקות. ע' בפירוש הרא"ם – משפטים; בית הלוי ח"א ל,ד; לב).

ב. לא כל דבר שנעשתה בו עבירה נאסר באכילה, ואפילו לדעת רב אשי שכל שתעבתי הרי הוא בבל תאכל. אדרבה, רוב רובם של הדברים לא נאסרו, לפי שגילה בהן הכתוב להתר. (מעשה שבת – כי קדש היא לכם – היא קודש ואין מעשיה קודש. (לריו"ח הסנדלר אסור מן התורה באכילה ומותר בהנאה. ועתוס');
חורש בשור ובחמור יחידיו; וכן חוסם פי פרה ודש בה – היכול הבא מהם מותר, קל וחומר ממעשה שבת החמורה, שמעשיה מותרים. (משא"כ בשר בחלב, מסתבר לומר שהאיסור 'כל שתעבתי' חל שם, כיון שהמאכל שנוצר הוא התועבה בעצמו, ואינו רק תוצר הנגזר מעבירה. רש"י. ועתוס' גרסה אחרת, שלמדו מ'אלה' להתיר את השור והחמור עצמם, וכן הפרה החסומה גופה, הגם שנעשתה בהם עבירה);
כלאי בהמה – מותרים, מכך שאסרתם תורה לגבוה, מכלל שלהדיוט מותרים;
כלאי זרעים – הוקשו למעשר בהמה. (בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים);
שילוח הקן – האם מותרת, (כגון שעבר ולקח האם על הבנים. פ"א: כל שילוח הקן בעלמא, שנאסרה האם באותה שעה – לא נאסרה לעולם. עפ"י רש"י), סברה היא, לא אמרה תורה שלח לתקלה.
(אכילת בעלי חיים שנסתרו בידי אדם – לא נאסרה, מדאסר רחמנא לגבוה, מכלל שלהדיוט מותר;
צורם אוזן בככור – מותר, שהרי התירה תורה קדשים שהוממו כצבי וכאיל. תוס'.
י"ל שלדעת רב אשי, תקרובת עבודה-זרה אסורה באכילה ובהנאה מן התורה משום 'לא תאכל כל תועבה'.
עפ"י דברי אמת – 'בענין דברי סופרים' ה, ועוד).

דפים קטו – קטז

קפ. מהם האיסורים הקיימים בבשר-בחלב? ומאין מקורם?

איסור בישול בשר בחלב – מפורש בתורה. איסור אכילה – אינו מפורש, ודרשוהו חכמים בכמה פנים, כדלהלן. (וע"ע רמב"ם (ריש הל' טומאת-מת), שקל-וחומר הוא. וע"ש בכס"מ). איסור הנאה – גם כן אסור, וכדלהלן. מלבד לר' שמעון בן יהודה בשם ר' שמעון, שמתיר.
הנה הדרשות לאיסור אכילה והנאה:
לא תאכל כל תועבה – כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל (רב אשי). ובכלל זה איסור הנאה, שכל מקום שנאמרה אזהרה 'אכילה', משמע גם הנאה, כדר' אבהו.
אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל – מה ת"ל 'מבושל', לומר לך, יש לך בישול אחר שנאסר אף בהנאה, כזה. ואיזה זה בשר בחלב (ריש לקיש).
מיתור לא תאכלנו (האמור גבי פסוה"מ), שמדבר בבשר-בחלב, דבר הלמד מענינו, איסור של שני מינים. ואיסוה"ג נלמד מגזרה שוה כי עם קדוש אתה; לא יהיה קדש. (רבי).
לא תאכלו כל נבלה... לא תבשל גדי בחלב אמו – אמרה תורה, כשתמכרנה לא תבשלנה בחלב ותמכרנה (דבי ר' אליעזר).